

TUNCELİ VE ÇEVRESİNDEN DERLENEN İKİ SEMAH: MARAŞ SEMAHI VE KIRKLAR SEMAHI*

Two Semahs Of Tunceli And Its Surroundings: Semah of Maraş And Semah of Kırklar

Süleyman YILDIZ**

Öz

Tunceli, Cumhuriyet ile yeni kurulan ve şekillenen bir il olarak hem göç almakta hem göç vermektedir. Tunceli'nin demografik yapısı, zorunlu göç de dâhil sürekli yer değiştirmiş ve topluluğun mekâna bağlı inanç ve uygulamalarında belirsizlik meydana gelmiştir. Yeni mekân ve zaman, özellikle modern eğitim imkânlarından yararlanmayı, siyasi partiler yardımıyla da siyasal ve ideolojik hareketlerin parçasına dönüşmeyi kolaylaştırmıştır. Ardından sosyo-kültürel yapı, yeni forma bürünmeye başlamış ve yeni söylem gelenek üzerinde hâkim olmaya başlamıştır. Böylece geleneğe ait olan hemen her şey makbul olmaktan çıktığı gibi mücadele edilmesi gereken konu başlıklarına da dönüşmüştür. Doğal olarak Tunceli ve çevresinde dede, seyit, ocak ile cemler azalarak daha belirsiz hale gelmiş ve topluluğu temsil etmekten uzaklaştırılmıştır. Ocakzadeler yerine geçen ve ocaklara karşı mücadeleye girişen yeni söylemin eğitilmiş aktörler, geleneksel olarak devam eden yapıyı hem yeni birikimleriyle izah etmekte hem de yeni söylemi dayatmakla baskıya dönüştürmüştür. Bu durum ocak, mürşit, pir, rehber, Zakir gibi statü ve buna bağlı role sahip kesimleri de etkilemiş ve hem içerik zayıflamış hem de itibar yitimiyle ocak ve temsilcileri otorite kaybına uğramıştır. Sonuç olarak bu söylem, asırlardır devam eden cem ve semahın kaybolması karşısında icraya yönelik önerileri de sorunun daha fazla derinleşmesine ve pratiklerin giderek kaybolmasına neden olmuştur. İcra edenler ile icra edilen arasındaki ayrışma, yeni söylemin aktörlerince de çözümsüz bırakılmış ve giderek belirsiz olmaya başlamıştır.

Sonuç olarak 1995 yılında yapılan saha çalışmasından derlenen semahlar, Tunceli Hozat Bargını Köyü, Seydali Aktepe, Maraş Semahı ve Tunceli'den Kazım Mansuroğlu da Kırklar Semahının kaynak kişileridir. Her iki kaynak kişiden alınan veriler kayıt altına alınmış ve hem nota hem de sözleriyle birlikte ilk defa bu makalede yer almıştır. Maraş Semahının ilk bölümünün sözleri Pir Sultan Abdal ve Pervane bölümünün sözleri ise Şah Hatayi mahlasıyla kayıtlıdır. Kırklar Semahının Pervana bölümünün sözleri ise Hatayi mahlasıyla makalede yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tunceli, Semah, Kırklar Semahı, Maraş Semahı

Abstract

The demographic structure of Tunceli has constantly shifted, including forced migration, and uncertainty has occurred in the community's beliefs and practices depending on the location. The new place and time have made it easier to benefit from modern educational opportunities and to become a part of political and ideological movements with the help of political parties. Subsequently, the socio-cultural structure began to take a new form and the new discourse began to dominate the tradition. Thus, almost everything that belongs to the tradition ceased to be acceptable, but also turned into topics that need to be tackled. The educated actors of the new discourse, who took the place of the *Ocakzades* and struggled against the *ocaks* (spiritual centers), turned the traditionally on-going structure into pressure by both explaining with their new knowledge and imposing the new

* Geliş Tarihi: 03.11.2020, Kabul Tarihi: 15.11.2020. DOI: 10.34189/hbv.96.018

** TRT Sanatçısı, TRT İstanbul Radyosu, suleymanyildiztrt@hotmail.com. ORCID ID: 0000-0003-3064-554x.

discourse. As a result, this discourse, in the face of the disappearance of the *cem* and *semah* that has been going on for centuries, has caused the problem to deepen further and the practices to disappear gradually. The split between the executives and the executed has been left unsolved by the actors of the new discourse, and uncertainty has started to occur gradually. There is *saz* (kind of musical instrument), but only few performers; there is a melody, but the reader is less; there is *semah*, but only few people who apply. However, there are increasingly more people who explain all these issues and produce theories far from their own place or in an unrelated place.

As a result, in the field study conducted in 1995, Seydali Aktepe from Bargini Village of Hozat district of Tunceli is the source person of *Maraş Semah* and Kazım Mansuroğlu from Tunceli is the source person of *Kırklar Semah*. The data from both sources were recorded and given for the first time here with both notes and words. The words of the first part of *Maraş Semah* are recorded with the pseudonym Pir Sultan Abdal, and the words of the *Pervane* section are recorded with the pseudonym Şah Hatayi. In *Kırklar Semah*, the words of the *Pervana* section are included with the pseudonym Hatayi.

Keywords: Tunceli, Semah, Kırklar Semah, Maraş Semah.

1. Giriş

Bu makale, Tunceli ve çevresinden derlenip kayıt altına alınan iki semahı konu edinmektedir. Tunceli ve çevresinde semahlar konusunda daha önce yürütülen derleme çalışmalarından kayıt altına alınan bu semahlar ilk defa bu çalışmada değerlendirilmektedir. Tunceli ve çevresi cem ve semahlarına dair çalışmalar sınırlı sayıdadır. Tunceli bölgesinde ve ilk türkü derleme çalışmaları 1936 yılında Ferruh Arsanur ve üç kişilik bir ekiple gerçekleştirilmiştir (Arsunar, 1937; Arsanur, 1937a) 1944 yılına gelindiğinde ise Ferruh Arsanur ve üç kişilik ekibin yaptığı çalışmaları Muzaffer Sarısözen'in derleme kayıtları takip etmiştir (Erdoğan, Kara ve Mengüş, 2019). Tunceli semahları hakkında ilk çalışma da yine tarafımızca yapılmış ve bu çalışma boyunca da elde edilen veriler değerlendirilmiştir (Yıldız, 1992). Yüksek Lisans Tez çalışmasında değerlendirilemeyen iki semah bu makalede ele alınmıştır. Böylece 1993 yılında yapılan derleme ve kayıt burada aktarılmıştır.

Tunceli ve çevresinin yakın tarihte sınırları Dersim ile değerlendirilmeli ve bu sınırların kültür ve inanç sınırlarını da oluşturduğu dikkate alınmalıdır. Doğrusu Tunceli, içerdiği kültür ve inanç birikimi il sınırlarından daha geniş bir coğrafyaya yayılmakta hatta Dersim sınırlarını bile aşmaktadır. Dersim'den Tunceli'ye geçişte meydana gelen taşınma, sadece idari sınırlarla kalmamış, sosyal, kültürel ve inanç gibi kurumsal alanların da daralması, sınırlandırılması, değişmesi ve yeni bir dil ile kamuya mal olup görünmesine neden olmuştur. Çalışma boyunca yeni kazanılar ile unutulup kaybolanlar da dikkate alınarak bu değişim, dönüşüm iki semah üzerinden değerlendirilmiştir. Doğal olarak çalışmanın ana konusu ve hareket alanı, bu değişim, dönüşüm ve farklılaşma etrafında yürütülen siyasi ve idari tartışmalar değildir. Çalışma, geleneksel olarak aktarılan ve son yıllarda neredeyse uygulayıcısı da yok denecek kadar azalan semahları ve semahlardan da iki tanesini içermektedir. Çalışmanın kapsamını semahlar ve örnek olarak da Maraş ve Kırklar semahı oluşturmaktadır.

Yüksek Lisans çalışması boyunca semahlarla birlikte cem etrafında gerçekleşen saz ve deyişlere de değinilmiştir. Semahların icra edildiği yer cemdır ve saz ile birlikte söz de bulunmaktadır. Doğal olarak semah, cem, saz ve sözün parçası ve bu parçalardan bütünü bir cüzüdü. Dolayısıyla her bir parça kendi içinde bağımsız anlama sahip olmakla birlikte beraberinde bütüne sağladıkları anlam ile bütüne yeni bir anlam da kazandırmaktadır. Bu durum cemi sürdüren Seyit yani mürşit, pir ve dedeyi, ceme dâhil olan diğer görevli ve üyeleri, sazı icra eden âşık, Zakir ve semahı icra eden semahçılarla giderek daha geniş bir alana yayılarak kurgu ve yapıyı etkileyip belirleyici olmaktadır.

Semahın da içerisinde bulunduğu cem, belirli bir düzene bağlı yürütülmekte ve görevler hadimler tarafından yine belirli esas ve izne bağlı olarak yerine getirilmektedir. Görevlerin yerine getirilmesinde pir yetkilidir ve ceme katılanlar arasından yetkin olanı görevlendirir. Her bir görevli için göreve başlamasını sağlayan bir dua verir ve görevini tamamladıktan sonra da yine bir duayla hadim ve hizmeti tamamlanmış olur. Mürşid denen kişi de bir talibin pirinin piri olup üçüncü bir kişi değildir.

Cemin sözcük anlamı (Ersoy, 2019: 48; Özdemir, 2016: 48) toplanmak topluluk olsa da, Hak'ı kendine davet ederek Muhammed Ali yoluna girenlerin rehber eşliğinde öğrenip–pirden ikrar alarak başladığı marifet yolculuğu boyunca bir ömür her Perşembe tekrarlanmasıyla edep ve erkânı kavrama ibadet toplantılarıdır. Sefer halindeki yol oğlu iki kişi bir zaman sonra ikrar kardeşler i olarak eşleri ile iki ailenin ortak tecrübesine dönüşür. Bu toplantının şekil ve biçimi, her birine yüklenen anlam ve kutsal ikrar kardeşliği ile sorumluluk farklı mekân, zaman ve mana âlemine taşınmaktadır. Bu kardeşlik ve ikrar da, hakikat yoluna düşen yol oğlu'nun, cinsiyet ayrımı gözetilmeden yüz yüze gönül gönüle birlikte ibadet etme halidir. Cem evine yönelen ikrarla uyarılmış ve uyandırılmış can, ceme diri değil ölü varır. Cem diye bilinen Alevi ibadetlerinde amaç gönülleri birleştirerek birlikte Hakk'ın birliğine erişmektir. Cem'in Tören veya Ayin diye telaffuz edilmesi, doğru değildir. Cem'e, Hak yiyenler,hukuk çiğneyenler,cana kıyanlar, hırsızlık yapanlar, zina edenler, ırza geçenler giremezler. Gerçek Ceme, bir kadın ancak yetişkin oğlu, kardeşi, eşi veya babası ile girebilir, tek başına giremez.

Bu çalışma, cem ve etrafında gerçekleşen birden fazla aşamanın aktarımı olmadığı için bu kısa girişten sonra diğer parçalarının kazandığı anlam hakkında bilgilerle makalenin konusu olan iki semaha geçilecektir. Alevi ve Bektaşî Cemlerinde, istisnalar olsa da saz (bağlama, cura, tenbur, keman) icra edilir. Yönetken (2006: 16-91) araştırmalarından elde ettiği intibahı şu şekilde ifade eder “Anadolu köy Alevi semahlarında sazlar yalnız Anadolu bağlamalarından ibaret değildir, onlara bazen kemençe gibi çalınan kemaneler de iştirak eder, hiçbir vurma sazı kullanılmaz. Cemde bir veya iki saz ve keman bulunur”. Burada yanlış bir anlatıma işaret etmekte fayda var ki cem bir bütün olarak sazla icra ediliyormuş izlenimi verilmektedir. Cem de saz icra edilmesi ile cemin sazla icra edilmesi arasındaki farkın kaçırılması, Cemin

anlam ve öneminin de kavranamamasından kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı saza eşlik eden söz veya kelamın kaynağına işaret edilerek aktarılmaktadır. Buna işaretle de saza telli kuran denir ve evin en yüksek yerine asılır. Saz temiz eller ile çalınır ve niyaz edilir. Bu şekilde ifade edilmesinin birden fazla izahı bulunmakta ve sazın her bir parçasına bir mana ve izah yapılarak aktarım ve mananın dolaşımı sağlanmaktadır.

Alevi cemine katılanların belirli kurallar içerisinde gerçekleştirdikleri ritüellerinden birisi de semahlardır. Türkiye'nin kimi bölgelerine göre samah, zamah, semah, semağ biçimini alan bu sözcüğün aslı sema'dır. Semah sözcüğünün Arapçada bilinen "sema" veyahut "sima" kökünden geldiğini belirten Bozkurt (1995: 19) semahın "işıtmek, güzel ve iyi şöhreti, anlayışı duymak..." müzik ezgilerini dinlemek, dinlerken vecde gelip devinmek, kendinden geçip dönmek" gibi anlamları da nitelediğini ifade etmiştir. Yazıcı ise semah sözcüğünün kökeni ve bu olguya atfedilen anlamları şu şekilde tanımlamıştır. "[...]aslında Arapçada 'sm' kökünden 'sam' ve 'sim' gibi mastar olduğu[...]işıtmek, duymak, dinlemek; işitilen söz, güzel ses, iyi şöhret[...] şarkı, nağme, musiki ve raks manalarını çağrıştıracak biçimde kullanıldı" dır (Yazıcı, 1979: 464).

Semah cem ritüelinde ayrı bir hizmet olmayıp, cemde var olan tek müziksel tür ve sergi değildir. Zakirin sıra ile icra ettiği ezgiler sıralamasında yer alır. Bu doğrultuda semahlar Cem içi ve cem dışı olmak üzere iki başlık altında sınıflandırılabilir. "Cem içi (içeri semahları) müzik pratiklerini: Cem törenleri sırasında seslendirilen deyiş, nefes, duvaz gibi müziksel ürünler eşliği ile birlikte gerçekleştirilen semahlar oluşturmaktadır. İçeri Semahları; Cemde bulunan ikrar vermiş musahipli evli çiftler tarafından dönülen semahları kapsamakta ve Cem törenleri dışında yoldan olmayan kişilerin önünde dönülmemektedir" (Onatça, 2007: 71). Cem dışı semahlar ise cem ritüelleri dışında kullanılan müzikler olarak ifade edilebilir. Bunlar, "oniki hizmet dışında yapılan semah kültürünü genç kuşaklara benimsetmek ve öğretmek amacıyla güden semahlardır" (Onatça, 2017: 72)

Semahlar topluluk, yer, şehir ve bazı hayvan adları ile de anılırlar. Cemde yapılması gereken hizmetler bu sraya göre yapıldıktan sonra, bu Cemlerde Hakk'a ulaşmak anlamına gelen semahlar ise şu isimleri alırlar.

2. Kırklar Semahı

"Alevi Batınlığının merkezinde yer alan en büyük söylence (mit), kırklar söylencesidir. Denebilir ki Aleviliğe ait ritüel müziklerinin yüzde sekseni Kırklar söylencesini anlatır: Semah, miraçlama, tevhit gibi tüm cem müzikleri, bu söylencenin anlamsal bir uzantısıdır. Dolayısıyla zakirlerin, semahçıların ve diğer icracıların bu söylencenin anlamını bilmeksizin çalıp söylemeleri ya da semah dönmeleri, akla ve mantığa aykırıdır". Dönmez'in (2014: 201) İsmi Kırklardan alan bu semah Anadolu'da en yaygın olanıdır. Kırklar Semah'ının kökeni ve ortaya çıkışı Hz. Muhammed'in Miraç'a (göğe) yükselişini esnasında vuku bulduğuna inanılan Kırklar

buluşması ile ilişkilendirilmektedir. Cemlerde var olan on iki hizmetin tamamı Kırklar ceminde yaşanan hadiselerle de bağlantılıdır. (Güray, 2018: 44).

Kırklar Semahı kadınlı ve erkekli dönüdür. Ağırılama yürütme, yeldirme ve pervane bölümü olmak üzere üç bölümden oluşur. Bölümleri unutilan semahlar haricinde bütün semahlar üç bölümlüdür. Her bölümde usul değişikliği ve tempo (hızlanması) olması mümkündür.

Tek bölüm olan semahlar diğer bölümleri unutilan semahlardır. Bu tek bölüm yavaştan hızlıya doğru hızlandırılarak, üç bölümde gerçekleştirilir. Tunceli’de semahlar zakirin hele yürü, soldan yürü, sağa kanatlanın, eğlen dur gibi komutları ile dönülür.

3. Turna Semahı

Alevilere göre Hz. Fatma cennetten geldiğinde beraberinde “Koyun, Alabalık, Ceylan ve Turna” olmak üzere dört çeşit hayvan getirmiş ve bunlar da insanlar tarafından sevilen ve değer verilen hayvanlar olmuştur. Bunlardan koyun kurban ediliyor, Alabalıklar ve Turnalar semah gittikleri için, Ceylan ile birlikte dördü de kutsallar arasında yer almaktadırlar. Anadolu başta olmak üzere, dünyanın birçok yerinde turnalar bereket, mutluluk, uğur ve refahın simgesi olarak kutsal sayılmış, dürüstlüğü vefa ve sadakatin, bereket, sabır, sevgi ve özgürlüğün simgesi olmuş, sılaya haber götüren mübarek bir kuş olarak kabul görmüştür.

Turna Semahı, Alevilerde en çok bilinen semahlardan biri olmakla birlikte, her yörede aynı isim ile söylenmesine rağmen söz, usul ve müzik unsuru açısından benzerlik göstermemektedir. Turna semahı bazı Alevilere göre İdris peygamberi anlatır, sembolize eder. Turna sesi ise, Ali avazı diye ifade edilir. Hacı Bektaş Veli’nin piri olduğu ve Yeseviliğin Anadolu ve Balkanlar’daki devamı olarak atfedilen Bektaşilik’te de turna Hz. Ali ile ilişkilendirilmiş ve yüceltilmiştir (Temizkan, 2014: 163; Taşgın ve Atay, 2019: 83-100).

Turnanın göğsü sazın teknesine benzetildiğinden, saza telli turna denildiği gibi, turnaya da bu nedenle telli turna denildiği söylenmektedir.

Hazreti şahın avazı turna derler bir kuştadır

Asası Nil deryasında hırkası bir derviştir.

Sözlerinde olduğu gibi turna deyişlere de konu olmuş, Pir Sultan da Asası Nil deryasında demekle İdris’in Mısırdaki olduğunu ifade etmektedir¹.

Âşık Daimi’nin söylediği Erzincan turna semahının ve Tunceli Turna Semahının birer kublesinde bile turnanın nasıl anlatıldığını görmek mümkündür.

Gitme turnam gitme nerden gelirsin
Sen nazlı canana benzersin durnam
Her bakışta beni mecnun edersin
Gönülde mihmana benzersin durnam

Tunceli Ovacık Turna Semahı
Durnamın kanadı göğen
Gel bizim yerleri beğen
Namert olsun seni döğen

Durnam handan gelirsin
Hangi diyarda kalırsın
Hangi bağın gülüsün
Hangi bahçenin bülbülüsün

Al durnam al durnam
Kanatlarını sal durnam
Eğlen size bir haber!

Turna, nazlı canandan Ali’den gönüllere haber getiren ve Aliye ahval götürendir.

Cemlerde semaha kalkan veya semah giden kişiye turna denir. Semah sözlerinin turnayı işlemesi ve semah gidenlerin turnayı taklit ederek dönmeleri, Turna Semahı adını almaktadır. Semah dönenlerin ve Cem’e girenlerin turna kadar temiz, günahsız ve sadakatli olması gerekir. Alevi semahları Kırklar Semahı, Turna Semahı, Hubyar Semahı, Tahtacı Semahı, Hızır Semahı, Kırat Semahı, Bozok Semahı gibi değişik isimler almaktadırlar.

Alevi ve Bektaşî kültüründe Turna avazı Ali avazı olarak dillendirilir. Cem de gidilen semahlardaki hareketler ağırlama, yürütme ve pervane bölümünde değişkenlik gösterir. Yani ağırlama bölümünde semah gidenler ağır bir şekilde yerinde sayıyorken, yürütme bölümünde yürümek ile koşmak arası bir tempo ile hareket edilir. Pervane bölümünde ise, usulün değişmesi ile tempolu hareketlerle dönerek coşar adım turna hareketleri ile ilerlerler. Birçok yöremizde olmasa bile, Tunceli bölgemizdeki cemde semah gidenler, zakirin verdiği “sağa kanatlanın, yeri durnam, veya eylen durnam”

şeklindeki komutu ile hareket ederler. Cem'de semah giden canlar, turnaların gökyüzündeki hareketlerini yansıtan figürlerle semah dönerek hakka ulaşırlar. Turna semahına turna kuşunun figürleri ile girilir ve bir turna misali uçarcasına dönülür.

Yemen ellerinden beri gelirken

Turnalar Ali'yi görmediniz mi?

Havanın yüzünde semah dönerken

Turnalar Ali'yi görmediniz mi?

Turna bu sözlerden anlaşıldığı gibi, habercidir, Hz. Ali'den cemdeki canlara haber götürüp getiren kutsal bir elçidir.

4. Kır At Semahı

Alevilerde, Kır at, Doru at ve Boz at olmak üzere üç kutsal at vardır. Kır at (Erkan 2019), Hz. Ali'nin atı Doru at Sırrı Evliya Düzgün Baba'nın atı; Boz at, Hz. Hızır'ın atı olduğuna inanılan attır ki, at adına da bu inançta semah dönülür. Bu örneklerden yola çıkarak Alevilerde atın da geleneksel inançlarında büyük önemi vardır, at da kutsal varlıklar arasında yer alır.

5. Hızır Semahı

Hızır darda olanların carına yetişen olağanüstü güce, herkese görünmeyen kutsal ve nur yüze sahip torbası olan kişidir. Alevilerde Hz. Hızır adına hem semah dönülür hem de cem yapılmaktadır

6. Hubyar Semahı

Güzel cemal, nur cemal semahı olarak karşımıza çıkmaktadır.

7. Farklı İsimlerle Anılan Semahlar

Maraş semahı, Koyun semahı, Tahtacı semahı, Trakya semahı, Kısa semahı, Afyon semahı, Rodos semahı gibi isimler ile de anılmaktadırlar.

8. Tunceli'den Derlenen İki Semah: Maraş Semahı ve Kırklar Semahının Nota ve Sözleri

MARAŞ SEMAHI

Kaynak: Seydali Aktepe
Yöre: Hozat Burgini Köyü

Derleyen: Süleyman Yıldız
Notaya alan: Süleyman Yıldız

Dem dem dem dem dem dem do ost dost dost Gel be nim der di ne

bir de r man ey le A lem ler der di ne der ma no lan şah

Ö zü nün hük müy le bir fe r man ey le A lem ler der di ne

der ma no lan şah Hü dey hü dey hü dey bir fer man ey le
Dem dem dem dem dem dem - - - -

SÖZ-2

Sey nan ga hi i miş az şı yü ce si Din dül i miş kam be

ri ni n no ca sı Ser ver mu tam me din mi ra ç ge ce si

Ye din ci kat arş ta as la nı o lan şah Hü dey hü dey hü dey
Dem dem dem dem dem dem

SÖZ-3

as la nı o lan şın Bin bir is mi var dır bir is mi A li
as la nı o lan şah

Hak sa na de miş ki bek ta ş sun ve li Sen sin bu ci ha nın

a hi r e ve li On se kız bi na le mo sul ta no lan şah

SÖZ-4

Hü dey hü dey hü dem dey sul ta no lan gah Pir sul ta nab da lam
 Dem dem dem dem dem dem " " " "

ka lu be li ye Sof ra sı moy dan da bek ta ş ve li ye

bı ris mi mu han med bi ri a li ye A li ol hay da ra

Pervane Bölümü

Ben ze tim se ri hal lah hal lah
 hü dey " " " " se ri hü dey

Be na mi fa ni dir ün ya nin cen
 Alt üst ol muş yo lu le zi z key

no ti di le des tan ol muş
 me ti

A li nin zih ne ti yan dk a sır

yan dk a sır se ri n ne lin den

yan dk a sır yan dk se rin bu ha

lin den Hey dost hey dost hey dost
 Hey dost hey dost hey dost

hey dost pi raş ku ma
 yar dm et düş kü me

Nota 2: Maraş Semahı 2

Maraş Semahı, Tunceli/Hozat/Bargini köyünde Seydali Aktepeden 1995'te derlediğimiz bir semahtır. 4/4'lük usul yapısı ile başlayan semah, Pervane bölümündeki usul değişikliği ile 6/8 usul yapısına geçerek hızlanır. Donanımına Si bemol 2 alarak bazen Si natürelle dönerek seyrederek ve biter. Bu semahın Maraş semahı adını alması nedeni ise, ya Bargini köyünden Maraş'a giden pirlere orada öğrendiği bir semah, ya da Maraş'tan Barginiye gelen pirlere öğrenilen bir semah olduğu söylenebilir.

8.1. Maraş Semahı

Gel benim Derdime Bir Derman Eyle
Âlemler Derdine Derman Olan Şah
Özünün Hükmüyle Bir Ferman Eyle
Âlemler Hükmüyle Ferman Olan Şah
Hüdey Hüdey Hüdey Derman Olan Şah-(2)

Seyrangahı İmiş Arşı Yücesi
Düldül İmiş Kanber'inin Hocası
Server Muhammedin Miraç Gecesi
Yedinci Kat Arşta Arslan Olan Şah
Hüdey Hüdey Hüdey Arslan Olan Şah

Binbir İsmi Vardır Bir İsmi Ali
Hak Sana Demiş Bektaş'sın Veli
Sensin Bu Cihanın Ahir Evveli
Onsekiz Bin Âleme Sultan Olansın
Hüdey Hüdey Hüdey Sultan Olansın

Pır Sultan Abdalim Kalu Beliyeye
Sofrası Meydanda Bektaş Veliye
Bir İsmi Muhammed Biri Ali'ye
Aliyü'l-Haydar'a Benzettim Seni

8.2. Pervane Bölümü

Be-namı Fanidir Dünyanın Cenneti

Alt Üst Olmuş Yolu Teziz Kıymeti

Dile Destan Olmuş Alının Ziyneti

Yandık Asır Yandık Senin Elinden

Yandık Zaman Yandık Senin Elinden

Hey Dost Hey Dost Hey Dost Pır Askına

Hey Dost Hey Dost Hey Dost Yardım Et Düşküne

Binbir Dondan Gelir Ali'nin Rengi

Cihanda Bulunmaz Emsali Dengi

Mürşidi Kamiller Verir Gülbengi

Yandık Asır Yandık Senin Elinden

Şah Hatayım Derki Şeytan Ne Yapar

Kendini Bilmeyen Şeytana Tapar

Gamı Kasaveti Yoluna Atar

Yandık zaman yandık senin elinden

Yandık asır yandık senin elinden

Hey Dost Hey Dost Hey Dost Pır Aşkına

Hey Dost Hey Dost Hey Dost Yardım Et Düşküne!

Kaynak: Seydali Aktepe

8.3. Kırklar Semahı

KIRKLAR SEMAHI

Yöre: Tunceli

Kaynak Kişi: Kazım Mansuroğlu

Derleyen: Süleyman Yıldız

Notaya alan: Süleyman Yıldız

Kalk sın kalk sın se ma ha kalk sın
Ta lip o lan se ma ha kalk sın

Ge lin ey naz li ey can lar
A li yel mur te za hay dar

Bü tün de vir bu nu söy ler

Bu gün dev ra ni sul tan dır

Yö rü yö rü sol dan yö rü ker van git ti kal man ge ri

De hem gel di de hem gel di A li a ba şa ha gel di

Şa ha gel di Şa ri mi za bu gün bay ram dı r bi ze

Eğ di gü lün da lı nı ko par mı ş yap ra ğı nı

A ra da bi ri yü züm sür sem şa hü se yin top ra ğı nu

Ye ni den cev rol du ce fa mü mi ne i_ man gel di
Pı ri le hak ka va rıl maz A li ge rek yol oğ lu na

A nı ge zer her çi çek ten ba lı ge rek yol oğ lu na

Der ya lar da dö ner ka yık ki mi ser hoş ki mi a yık

Bah çen de ki kü çük la yık gü lü ge rek yo loğ lu na

Pervane Bölümüne Geçiş

Sa ğa ka nat lan Hal lah Hal lah Çe kip bi zi bu deri ya ya
İ ki gö nül bir li gi ne

Ge ti re ni de mi ne hü Kud ret ten giy miş do nu nu
Ye ti re nin " " " " Bu dur ha ya yi de me yi

Hün ka ra dön miş yö nü nü kal bin de kud ret ki__ ni
Za ol maz mü min e me ği gel di kır la rın ye ma ğı

Sil di re nin de mi__ ne hü
Ye di re nin de mi ne hü

Nota 4: Kırklar Semhı 2

Kaynak kişinin Kazım Mansuroğlu olduğu, Tunceli yöresine ait Kırklar semahı üç bölümden meydana gelmektedir. Semah içinde bölümler arası hem usûl hem de makamsal değişimler söz konusudur. Usul yapısı bakımından incelendiğinde semahın ilk bölümünde 5 zamanlı, 2+3 ritmik kalıbı kullanılmışken, ikinci bölümde 6 zamanlı 3+3 ritmik kalıbı kullanılmıştır. Üçüncü bölümde 6 zamanlı 3+3 ritmik kalıbı kullanılmasına karşın semah ilk iki bölüme göre daha hızlı bir biçimde icra edilmektedir.

Tunceli Kırklar semahını makamsal açıdan irdelediğimizde, ilk iki bölümün Hüseyini ve Uşşak makamını anımsattığını üçüncü bölümün ise Karcıgar çeşnisi ile neva perdesinde bittiğini görmekteyiz. Kırklar semahı örneği aşağıdaki gibidir:

Kalksın Kalksın Semaha Kalsın

Talip Olan Semaha Kalksın

Gelin Ey Nazlı Ey Canlar

Aliye'l-Mürteza Haydar

Bütün Devir Bunu Söyler

Bugün Devranı Sultandır

Yörü yörü Soldan Yörü

Kervan Gitti Kalman Geri

Dehem Geldi Dehem geldi

Ali Aba Şaha Geldi

Şaha Geldi Şarımıza

Bugün Bayramdır Bize

Eğdim Gülün Dalını

Koparmış Yaprağını

Arada Bir Yüzüm Sürsem

Şah Hüseyin Toprağını

Yeniden Cevroldu Cefa

Mümine İman Geldi

Pir İle Hakka Varılmaz

Ali Gerek Yol Oğluna

Arı Gezer Her Çiçekten

Balı Gerek Yol Oğluna
Deryalarda Gezer Kayık
Kimi Serhoş Kimi Ayık
Bahçemdeki Küçük Layık
Gülü Gerek Yol Oğluna
Pervane Bölümüne örnek olarak ise şu dizeler verilebilir:
Sağa Kanatların Hallah Hallah
Çekip Bizi Bu Deryaya
Getirenin Demine Hü
İki Gönül Birliğine
Yettirenin Demine Hü
Kudretten Giymiş Donunu
Hünkâra Dönmüş Yönünü
Kalbinde Kudret Kinini
Sildirenin Demine Hü
Budur Hatayı Demeği
Zayi Olmaz Mümin Emeği
Geldi Kırkların Yemeği
Yedirenin Demine Hü.
Kaynak: Kâzım Mansuroğlu

9. Sonuç

Bu çalışma, Tunceli'den derlenen semahları konu edinmiştir. Çalışmada Tunceli'den derlenen ve kayıt altına alınan Kırklar Semahı ve Maraş Semahı söz ve bestesiyle notaya aktararak verilmiştir. Kırk yıla yakın bir zaman içerisinde Tunceli ve çevresinde yapılan araştırmalarla farklı zamanlarda olmak üzere beş adet semah tespit edilmiştir. Daha sonra bu semahlar Kırklar Semahı, Turna Semahı ve Hubyar Semahı adıyla yüksek lisans tezinde değerlendirilmiştir. Tunceli ve çevresinde yapılan saha çalışmalarıyla elde edilen verilerin kayıt altına alınıp aktarılması, birçok nedene bağlı olarak uygulamanın azalması, unutulması ve kaybolup yok olması nedeniyle bu çalışma önem arz etmektedir. Tunceli ve çevresinde giderek kaybolan ve aktarıcılarının da azaldığı dikkate alındığında bu makale önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Hatta sınırlı kaynağa ve alana büyük bir katkı sunmaktadır.

Tunceli'den derlenen semahtan birisi Tunceli Hozat İlçesi Bargini Köyünden ve diğeri Tunceli merkezden. Hozat Bargini Köyünden derlenen Maraş Semahı, Maraş Semahı, Seydali Aktepe'den ve Tunceli merkezden derlenen Kırklar Semahı Kazım Mansuroğlu'nun yardımlarıyla 1995'te derlendi. Bu iki semahın etrafında cem, saz, söz ve semahtan bahsedilmiş ve cemin içerisinde saz ve söz ile icra edilen iki semah, nota ve sözleriyle birlikte verilmiştir.

Tunceli ve çevresinde icra edilen cem ve cemin içerisinde bir bölüm olan semah hakkında hem bilgi hem de tecrübeye sahip kişiler neredeyse yok denecek kadar azalmıştır. Saz var, icra eden az; melodi var okuyan az; semah var dönen az; fakat bütün bu konuları, kendi mekânından uzakta veya ilgisiz bir yerde izah eden ve teoriler üretenler giderek artmaktadır. Böylece Tunceli ve çevresindeki irfan giderek küçülmekte, dar alana sıkışmakta veya birkaç kişinin omuzlarında kalmaktadır. Bütün bunlar dikkate alındığında bu makalede aktarılan semahlar, hem konu hem de alana sunduğu katkıdan dolayı büyük bir öneme sahiptir.

Göç etrafında şekillenen sosyal ve kültürel hayat içerisinde semah ve icrası neredeyse yok denecek hale geldi. Bu nedenle bu kayıt büyük bir önem arz etmekte ve yayınlanarak da bu alanda büyük bir katkı sunmaktadır.

Sonnotlar

¹ İdris Peygamber; Eski Mısırlıların Toht olarak bildiği, Yunanlıların Hermes dedikleri, Zerdüşterin Hürmüz dedikleri kişi, Anadolu'da İdris ile İlyas olarak karşımıza çıkıyor. Eski Mısırdaki kullanılan Herkes kelimesi ermiş anlamına geldiği gibi, Türkçede de ermiş anlamına gelmektedir ki bu Alevilerde Hızır'ı ifade eder.

Kaynakça

- Arsunar, Ferruh (1937). *Tunceli-Dersim Halk Türküleri ve Pentatonik*, İstanbul: Elaziz Halkevi Neşriyatı.
- (1937a). *Anadolunun Pentatonik Melodileri Hakkında Birkaç Not*, İstanbul: Nümune Mataası.
- Bozkurt, Fuat (1995). *Semahlar*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Dönmez Mustan, Banu (2014). "Alevi Müziğinin Geleceği: Sözlü Kültür Ürünlerinin Modern Dünyadaki Konumu ve Dönüşümü", *Geçmişten Günümüze Alevilik I. Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları, 189-203.
- Erdoğan, Göktürk ve Kara, Hüseyin ve Mengüş, Erkan (2019), "Tunceli Aleviliğinde İnanç Müzik İlişkisi Üzerine Bir Alan Araştırması" *Turkish Studies Dergisi* 14, 501-525.
- Erkan, Serdar (2020). "Halk Hikâyelerinden Cem Ritüellerine Bir Şiirin Yeniden Bağlamlandırılması Örneği: Kırat Semahı" *Milli Folklor*, Sayı 125, ss. 123-137.
- Ersoy, İlhan (2019). "Müzik Türleri Sınıflandırmasında Model Uygulaması: Bir Müzik

- Türü Olarak ‘Semah’”, *Eurasian Journal of Music and Dance* 14, 32-62.
- Güray, Cenk (2018). “Devirsel İbadet Modelleri Olarak Semah-Semâ Uygulamalarının Tarihsel Kökenleri”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 87, 23-48.
- Onatça, Neşet Ayışit (2007). *Alevi-Bektaşî Kültüründe Kırklar Semahı Müzikal Analiz Çalışması*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Özdemir, Ulaş (2016). *Kimlik, Ritüel Müzik, İcrası İstanbul Cemevlerinde Zakirlik Hizmeti*. İstanbul: Kolektif Kitap.
- Taşğın, Ahmet ve Öner Atay (2019). “Hazreti Şahın Avazı Turna Derler Bir Kuştadır. Hacı Bektaş Velayetnamesinde Turna ve Turna İlahisi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 92, 83-100.
- Temizkan, Mehmet (2014). “Türk Kültüründe ve Alevi Bektaşî İnancında Turna”. *Milli Folklor* 101, 162-170.
- Yazıcı, Tahsin (1979). “Sema”, *Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi*, c. 10, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s. 464-467.
- Yıldız, Süleyman (1992). “Tunceli Cemlerinde Semahların İncelenmesi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yönetken, Halil Bedi (2006). *Derleme Notları I. Kitap*. Ankara: Sun Yayınevi.

